

עלים

עלון שבועי משלחן מערכת מכון עלה זית

שנה רביעית: גליון מו | שבת קודש פרשת דברים-חזון | ו אב ה'תשפ"ד

עלה חורבן

יתושו של טיטוס

ע"פ ספר בעקבי הגלות - עיונים על אגדות החורבן מאת הרב יעקב ביער שליט"א

איתא בגמ' (גיטין נו, ב) אודות טיטוס "בריה קלה יש לי בעולמי ויתוש שמה וכו', בא יתוש ונכנס בחוטמו וכו', וכשמת פצעו את מוחו ומצאו בו כצפור דרור משקל שני סלעים וכו' (גיטין נו, ב). כתב הבן יהוידע (ד"ה ומצאו בו) "פירוש, אחר שהוציאו אותו, תפח מן האויר ונעשה כמותו כצפור דרור וכו'". ולפום ריהטא דאזל הבן יהוידע בשיטתם של התוס' וסייעתם שהמעשה היה ע"פ דרך הטבע, ולכך אמר שמעולם לא היה היתוש כ"כ גדול בעודו במוחו של טיטוס, שלא שייך שיתקיים יתוש גדול כזה במוחו של אדם, ורק אחרי שפצעו את מוחו יצא היתוש ממנו ונתגדל.

אמנם, הבן יהוידע (ד"ה בא יתוש) כתב להדיא ש"ודאי כל מה שהיה לו בזה היה בדרך נס וכו'", וכשיטת הרמב"ן וסייעתו. וא"כ צ"ב, מה הכריחו לומר שנתגדל היתוש רק אחר שהוציאו אותו ממוחו של טיטוס.

והנראה בזה, דהנה מתחילה השיבה הבת קול לטיטוס "בריה קלה יש לי בעולמי ויתוש שמה וכו'", ואילו היו מוציאים יתוש משונה כזה כשפצעו מוחו של טיטוס אולי יתמעט הנס בעיניהם בראותם כי לא בריה קלה ניצחה את טיטוס אלא בריה גדולה ומשונה שאין כדוגמתה בכל העולם, ואשר על כן לא נתגדל היתוש עד אחרי שהוציאו אותו ממוחו של טיטוס, כדי שכשיפצעו את מוחו יראו כולם כי בריה קלה שאין כפחיתותה בכל העולם ניצחה והרגה את טיטוס הרשע, ורק אחרי כן נתגדל.

ויש להמשיל הענין למה שאמרנו חז"ל (ע"ז יח ע"א) "עבירות שאדם דש בעקביו טובבות אותו בשעת הדין", והוסיף ע"ז המסילת ישרים (פ"י) "כי מפני רוב דקותו כל בני אדם נכשלים בו במה שאין מכירים אותו". והיינו דאינו מצוי שיחטא האדם בעבירות חמורות אשר ידע ויכיר בעונשם.

ולכן יצרו של אדם משתדל להחטיא את האדם בעבירות קלות, וגם אחרי עשיית העבירה משתדל היצר להקטין העבירות הקלות בעיניו כדי שלא יתחרט עליהם ויחזור בתשובה, אבל לאחר שימות האדם אז יתגלה לאדם כל חטאותיו וענשם כחומרם האמיתית, וכמו היתוש הקטן שנתגדל אחרי שהוציאו אותו ממוחו של טיטוס הרשע.

עלה גאולה

ריבוי תחנונים לגאולה

ע"פ ספר מצפים לישועה - מהד"ח מאת הרב דניאל אהרן אורלינסקי שליט"א

איתא בכתובות (ק"א, א) שהשיב הקב"ה את ישראל שלא ירחקו את הקץ. ופירש רש"י "שלא ירחקו את הקץ - בעוונם, לישנא אחרינא שלא 'דחקו' גרסינו, לשון דוחק, שלא ירבו בתחנונים על כך יותר מדאי".

וצ"ע דהרי אדרבה, מבואר בחז"ל דתפילה היא הגורם לגאולה, כדאיתא במדרש תהלים (מזמור קו) וירושלמי תענית (פ"א ה"א) דאין ישראל נגאלים אלא מתוך ה' דברים, מתוך צרה ומתוך תפלה [גירסת הירושלמי: מתוך צווחה] וכו'. ואיתא במדרש רבה (שמות לב:ט), "בשעה שצועקים ישראל לפניו תבא להם תשועה, כך בסנה שנאמר (שמות ג, ט) "הנה צעקת בני ישראל באה אליי" וכו', וכן לעתיד לבוא בשעה שיגלה הגאולה בא על ישראל", ע"כ. וכן מפורש ברש"י עצמו דצריך צעקות, כדמפרש בהושע (ב, ז) "כימי נעוריה - שישבה במצרים ימים רבים. וכיום עלותה וגו' - שצעקה אלי ממצרים מתוך שיעבוד וגאלתיה כן גם עתה". וכן פירש"י בתהלים (מב, ג), "וישראל צועקים ונגאלים, מלכות בבל ויון ואדום".

וביותר יש להעיר, שהרי מצינו שצריכים להתפלל תפילות מיוחדות על קירוב הגאולה ואין די בנוסח שמונה עשרה, כדאיתא בחז"ל בכמה מקומות. ועי' רש"י בישעיה (כא, יב), "אמר שומר - הקב"ה, אתא בקר - יש לפני להזריח לעשות בקר לכם. וגם לילה - מתוקן לעשו לעת קץ. אם תבעיון בעיו - אם תבקשו בקשתכם למהר הקץ. שובו אתי - בתשובה". ודברים נוקבים לבבות מצינו בכתבי הרמב"ן (ח"א עמוד שכת), "וראוי להם [לישראל] להיות בוכים ולהתפלל לפני ה' לילה ויום שיכפר על עוון ישראל ויחיש קץ הגאולה, כי המשיח בתשובה יבוא מיד".

וכן כתב החפץ חיים (חומת הדת פ"ד), דהתנאי לגאולה הוא להרבות בתחנונים ולצעוק להשי"ת, ואין די בתפילת לחש, אלא צריכים להתאסף ולצעוק להשי"ת. והשתדל החפץ חיים לנסוע לרבי חיים עוזר שיחזיו 'פרסמו 'קול קורא' לעשות אסיפה להתפלל ולצעוק לגאולה, ולא הצליח, והח"ח היה בצער על זה ואמר שהחמיצו השעה, וזה עיכוב לגאולה (חפץ חיים החדש עה"ת פרשת שמות).

אמנם כתב המנחת אלעזר (שער יששכר ח"א חודש תמוז אות לב), דאותו 'לישנא אחרינא' ברש"י אינו להלכה ולא עיקר כלל, ורק העיקר כמו שפירש שם רש"י על פי גרסתנו, שלא להרחיק את הקץ בעונותינו.

אולם בשו"ת חתם סופר (ח"ו סי' פ"ו) פירש, דכוונת רש"י דוקא באופן שמכחיש ודוחק שמים בהשתמשות בשמות הקדושים ויחודים וכו', וז"ל, ומצוה עלינו לבקש את ה' אלקינו ואת דוד מלכנו. ומ"ש רש"י שלהי כתובות (ק"א, א ד"ה ושלא) בפירוש שלא לדחוק את הקץ שלא להרבות בתפילה, שלא להרבות דייקא, כגון יוסף דילא ריינא [-מקובל שחי בצפת לפני 600 שנה שניסה להביא הגאולה ונענש] וכדומה, אבל להתפלל עליו בכל יום חובה עלינו". ועד"ז כתב מהר"י ט"ב (ויאל משה סי' כח עמ' קפג וכן בשו"ת דברי יואל ח"ב סי' קלט), עיי"ש.

המנחת אלעזר עם הג"ר מאיר שפירא זצ"ל

ויש לציין למש"כ רבי חיים ויטאל (הקדמה לעץ חיים), דכל השבועה שלא לעורר על הגאולה היא דוקא עד אלף שנה אחר החורבן, ודבריו מיוסדים על דברי רבו האריז"ל (שהש"ר מהד' אלישיב עמ' רמד).

עוד יש לציין להמבואר ברבי שלמה קלוגר (הגדה מעשה יוצר - מהד' חכמי"ש עמ' שמו), דגדר האיסור דוקא באופן שאומות העולם שומרים שבועתם לא לצער כנ"י יותר מדאי, אבל כיון שעברו ונתבטלו גם שבועותינו, עיי"ש.

הזמנים לעיר לייקוואוד יצ"ו נערכו ע"י הרב משה ברוך קופמאן שליט"א

ערב שבת		ליל שבת		יום השבת		מוצאי שבת	
1:37	הדלקת נרות	7:42	סו"ז קר"ש מג"א (לפי האופקלפי ע"ב שוה)	8:47/8:56	שקיעת החמה	7:59	מנחה גדולה (גר"א וגר"ז)
4:31	שקיעת החמה (צריך להחמיר ב' דקות)	8:00	סו"ז קר"ש (גר"א וגר"ז)	9:32	ג' כוכבים קטנים רצופים (8.5 מעלות)	8:44	ט' שעות (להתחלת סעודה)
5:06	מזל מאדים (למאן דחש ליה)	7:02-8:02	סו"ז תפילה מג"א (לפי האופק) \ וגר"א	10:11/10:42	ע"ב דקות	9:12	מנחה קטנה (איסור מלאכה)
6:33/6:58	זמן קר"ש של ערבית (לערבית ולפני הסעודה)	8:42	חצות (סעודת שבת להב"ח)	1:01	צאה כ"ח ר"ת לחשבון 16 מעלות	9:31	פלג המנחה (גר"א \ מג"א לפי אופק)

במש"כ הרה"ג ר' שלמה אלון שליט"א בגליון פרשת פינחס, שאם לעתיד לבא יפסקו סנהדרין שבישול אחר אפייה חייב, מי שנהג כל ימיו ליתן שקדי מרק (croûtons) אפויים לתוך מרק יתחייב חטאת על כל פעם, יש להעיר שמכמה טעמים וצדדים אין הדין כן, הן מצד הלכות שבת והן מצד הלכות שגגות.

א. למ"ד יחיד שעשה בהוראת ב"ד פטור, אינו חייב חטאת. וכתבו תוס' הוריות (ב, א ד"ה הורו) דא"צ ב"ד הגדול לזה, אלא כל ב"ד נחשב ב"ד לענין זה. על כן יתכן שהעושה דבר ע"פ שיטת ראשונים שהתירו מיקרי יחיד שעשה בהוראת ב"ד ופטור.

ב. אף אם חייב חטאת מ"מ יתכן שאינו חייב אלא חטאת אחת. שהרי יש ספק בגמ' כריתות (טז). בעושה מלאכה אחת בהרבה שבתות בשגגת מלאכה אם חייב על כל פעם, ומסיק דחייב. אבל דעת הרמב"ם (הלכות שגגות פ"ז ה"ח) שאם עשה מלאכה אחת ממש אינו מביא אלא חטאת אחת, והגמ' לא מיירי אלא בעושה מלאכות שונות מעין מלאכה אחת [כגון זורע ונוטע]. מיהו, יעויין ברמב"ם מהדורת פרנקל שיש מפרשים בדעת הרמב"ם דבכל אופן חייב על כל אחת ואחת.

ג. שיעור המבשל בשבת לענין חיובא הוא כגרוגרות, וא"כ אינו חייב אא"כ נתן שקדי מרק כשיעור גרוגרת.

ד. האופן הרגיל של נתינת שקדי מרק למרק הוא בכלי שני, וא"כ אין בזה חיוב אא"כ נאמר דקלי הבישול מתבשלים אף בכלי שני, וגם נאמר ששקדי מרק הם קלי הבישול. ויעויין בשו"ע (סי' שיח סעיף ה) שאין זה מילתא דפשיטא כלל.

ה. אף אם נתן בכלי ראשון, מ"מ דעת כמה אחרונים דכלי ראשון שלא על האש אינו מבשל מן התורה ואין בו חיוב חטאת, והאריך בזה הערוך השלחן (סי' שיח סעיף כ).

ו. הנותן שקדי מרק לתוך מרק אין כוונתו לבישול, אלא להטעים המרק. ואע"פ שהוא פסיק רישיה שיתבשלו ופסיק רישיה חייב, הכא אינו חייב על פסיק רישיה שהרי לא אכפת ליה בבישולם [ואדרבה, כל שמתרככים יותר לא ניחא ליה], וכדאיתא בשבת (קג.) דפסיק רישיה דלא ניחא ליה פטור.

לראו מאי פלוגי רימאן
מח"ס צ"ח לראו - פסוקים לפרו צ"ח

טבילת כלי זכוכית ללא ברכה

כתב הרב קופמאן שליט"א (גליון פרשת מטות-מסעי) אודות אנשים שנוהגים לטבול כלי זכוכית בלי ברכה, שאולי מנהג זה בא כשהמציאו כמה מינים חדשים כמו קורל וכלי קורנינג (corelle and corningware) ולא ידעו אם הם זכוכית אם לאו ולכן טבלו אותם בלי ברכה, ושוב התחילו לטבול כל כלי זכוכית בלי ברכה.

רציתי להעיר שהמנהג לטבול כל כלי זכוכית בלי ברכה התחיל הרבה לפני המצאת הקורל וכלי קורנינג, שהרי כבר כתב המאירי (עבודה זרה עה, ב והו"ד בשו"ת שבט הלוי ח"ו סימן רמה) שיש טובלים כלי זכוכית בלי ברכה. ועיין שם שכתב טעם אחר למה נהגו כן, שלענין טומאה דין הזכוכית כדין כלי חרס שאין להם טהרה במקוה, ולכן פקפקו גם

על הטבילה שלהם לענין טבילת כלים. וז"ל: "כלי זכוכית אינם מתכת, ומ"מ הואיל ואם נשברו יש להם תקנה הרי הם ככלי מתכות וצריכין טבילה, ומ"מ לענין טומאה אמרו במסכת שבת (טו, ב) הואיל ותחלת ברייתן מן החול דינן ככלי חרס, ומעתה לענין טבילה מטומאה שבו אין לו טהרה במקוה. ואף מזו יש מפקפקין בהם לטבילה זו ומטבילים בלא ברכה, ולא יראה לי כן, הואיל ובמקומה נאמרה, הלכה היא. ולא עוד אלא שגדולי המפרשים דוחין אותה של מסכת שבת מפני זה אף לענין טומאה".

ברכה, ופלא בעיני, פלא בעיני

נוסח תפילת שבת מוסף ראש חודש

בענין הערת הרב אהרן גראס (גליון חקת) והרב שמואל נח מערמלשטיין שליט"א (גליון מטות-מסעי) למה בשבת ראש חודש נוסח התפילה דמוסף מקביל לתפילת הרגל, משא"כ בראש חודש או שבת גרידא, אין בנוסח המוסף רמז לזה. אולי יש לומר ע"פ מה שכתב בשלטי הגבורים על המרדכי (פרק במה מדליקין סימן רעג אות ג, דף עא, א) בשם אורחות חיים (ח"א סדר תפלות הפסח ושאר המועדות) שהקשה למה ביו"ט ור"ח שחל להיות בשבת מתפללין נוסח דיו"ט ומניחין את נוסח השבת, ובתירוץ שני כתב שהוא 'כדי לפרסם שהוא יו"ט וראש חודש' ע"ש.

ומבואר שאף באופן שהיה מתפלל נוסח של שבת עם הוספת הזכרת היום דיו"ט ור"ח, לא היה סגי בזה כדי 'לפרסם' שהוא יו"ט וראש חודש, ורק על ידי שינוי נוסח וסגנון התפילה אנו משיגים את ה'פרסום'.

ואולי י"ל דכדי לפרסם בשבת ראש חודש שהיום הוא גם ראש חודש, אינו מספיק שיתפלל נוסח של ראש חודש רגיל דחול, דהא סגנון הנוסח של מוסף שבת רגיל שוה לסגנון של מוסף ראש חודש דחול. ולכן תיקנו להתפלל בנוסח של מועד, ולהוסיף קטעים חדשים, כדי להראות שהיום הוא ראש חודש.

ועיין בפסיקתא רבתי (פיסקא א, מובא ברקח סימן רכח) וז"ל, והיה מדי חודש בחדשו ומדי שבת בשבתו יבא כל בשר להשתחות לפני אמר ה' (ישעיה סו, כג) וכו', הרי למדנו שראשי חדשים שקולין כמועדות שנאמר וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם (במדבר י, י), ואפילו כשבת שקולין הן ראשי חדשים, נמצאת אומר שראשי חדשים שקולים כנגד המועדות והשבתות, ומניין שהם שקולים אף כנגד השבתות ממה שהשלים בנביא והיה מדי חודש בחדשו ומדי שבת בשבתו יבא כל בשר להשתחות וכו' ע"ש.

נוחם מאניס באומות פרוט

מצוות התורה נאמרו ע"פ הרוב - במשנת החינוך

ראיתי מאמרו של הרב פינקלשטיין (גליון מטות-מסעי) המיוסד על דברי המהרש"ל שגם התורה קובעת דינים עפ"י הרוב. והביא (באות ה) בענין שמירה בבעלים מה שכתב החינוך "אפשר שלא רצתה התורה לתת הדברים לשיעורין", והביא כן גם מהשדי חמד והרש"ש. ולא הבנתי, "דבותא למיחשב גברי" הא החינוך עצמו כתב כן להדיא במצות קידוש (מצוה לא), במה שביאר הדין שקידוש על היין אבל אפשר גם לקדש על הפת אם חביב לו, ואילו הבדלה צריכה יין דוקא [אף שלכאורה זה דין דרבנן - ומעניין הדבר, שבדרך כלל אין החינוך

מבאר שרשי המצוה רק במצוות דאורייתא, וכאן שינה מנהגו. והשוה דברי המפרש ריש נזיר דמשמע קידוש על היין הוא דאורייתא], וכתב שם וז"ל, כי הם זכרונם לברכה, גם התורה השלמה, יבחרו לעולם ברוב, ובאמת כי רוב העולם יתאוה אל השתיה במוצאי שבת יותר מן האכילה וכו', עכ"ל.

וכמדומני שאף אם לא כתב כן להדיא במקומות אחרים, אבל מוכרח הוא מהרבה מקומות בחינוך שמבאר השרשים ואינם נוגעים בכל אופן ואופן של קיום המצוה. ואמנם יש לומר שאין כוונת החינוך שהוא יודע טעמי המצוות, אלא רק כותב מה שאפשר ללמוד מהמצוה [ומחויבים אנחנו להשתדל ללמוד מה שאפשר], וזה מהיסודות שעליו השתית את כתיבת ספרו וכמש"כ כמה פעמים בספרו וגם בהקדמתו, ולכן י"ל שפשוט שאין צריך להיות שטעמו יהיה נוגע בכל אופן. אבל עכ"פ בענין קידוש הנ"ל כתב להדיא שהתורה הולכת אחר הרוב.

יוסף אפק פלוני אלו, קווינץ

פטור אשה פנויה ממצוות שהזמן גרמא

בגליון מטות-מסעי הביא הרב צבי פינקלשטיין (ב'עלה תורה) מהשאגת אריה שהעיר בהא דאיכא הו"א בקידושין דאפילו פנויה פטורה ממצות מורא אב ואם, והרי אין רשות בעל עליה ומה הצד לפטורה. וכעין זה יש להעיר בדברי הראשונים שכתבו דנשים פטורות ממצות עשה שהזמן גרמא מטעם שרשות אחרים עליהן, אע"פ שודאי גם פניות פטורות ממצוות אלו. ולכאורה צ"ל דהטעם דאף פנויה פטורה היינו משום דלא פלוג רחמנא וכדברי השאגת אריה לענין הגמ' בקידושין. (אך יש להעיר ע"ז ממסקנת דאשה פנויה חייבת במצות מורא אב ואם - עיין תורה תמימה שמות פרק י"ג הערה מ"ב שהעיר בזה). וכן כתב הבכור שור פרשת אמור (ויקרא כג, מב) בענין פטור של אשה פנויה ממצות פדיון הבן, שביאר הטעם שאשה נשואה פטורה משום שמה שקנתה אשה קנה בעלה ובמה תפדנו אם לא יפדנו הבעל, "ואף על פי שיש אלמנות וגרושות לא חילק הכתוב ע"ש.

ועיין בצינונים לתורה להגריי ענגיל (כלל ל"ט, דף 118) שכתב מהלך אחר בענין זה, ע"פ הא דכתיב "לא טוב היות האדם לבדו אעשה לו עזר כנגדו", שמבואר מזה דכל יצירת האשה רק עבור החיבור עם האיש ומצד עצמה אין לה הו"י כלל, וכיון שכן אי אפשר שיהי' בה חיוב נפרד בפני עצמה בעודה פנויה אשר אין החיוב ההוא בהיותה מחוברת לבעלה. ועל פי הנ"ל ביאר הגריי ענגיל הא דאמרו חז"ל כל הנושא אשה לשם שמים מעלה עליו הכתוב כאילו ילדה [וגם ביאר עפ"ז הא דכתיב במגילת אסתר "לקחה מרדכי לו לבת"], והיינו שכיון שנשאה נמצא שהוא ניהו שנותן לה הויה, שכל הויתיה היא כדי להתחבר לו לכן שפיר הוי כאילו ילדה. ע"ש באריכות.

[ואציין לעוד דוגמא בענין "לא פלוג" בדאורייתא: עיין ב"ק (דף עט, ב) דגונב שה וטבח ומכר משלם ד' לפי שזלזל בעצמו להרכיב השה על כתיפו, אבל אם גנב שור משלם ה' כיון שהשור הולך ברגליו. וכתב המהרש"א (בח"א) דאפילו גנב עגל והרכיבו על כתיפו משלם ה', "דלא פלוג" כיון שהוא מין ההולך ברגליו.]

בהוקרה ובברכה, אבי באטאק

כהנה וכהנה הוסיפו פשע בני עולה
הרגו טבחו ושקרו חיים חפים מפשע
למעלה משנים עשר מאות קדושים נספו
ושבו לארץ אויב קמאתים איש, וגם עוללים נשבו

ובכל ימדינה וימדינה, מקום אשר דבר המלה ודתו מגיע
זרע עם קדש מרקדים בעז, ופתאום בא שטן ורקד בטענה
עוף השמים הביא את הקול, ואיך אפשר לשמח ברכידיה
והתשובה באה, לא את עכשו לעמד בתפלה

הוי על ערבוב דעת, בעורכי שוע ודת, על שבר בת עמי
על איזה מהם אחלה, ועל איזה לחלות צרת לבבי
געתי לדרבי נחמה ואין, ולחיון מה' ולא מצאתי
אין זה כי אם מפת מלפי וקדשי, כי ה' הוזהר על כל פשעי

נפשי יצאה בדרו, בקשתיהו בשוקים וברחובות
את שאהבה נפשי מצאתיו, האם יש עם כבני האבות
נוהגים קדשה בכל מקום, אהדות בכל פנות
ובעת שד ושבר מתקרבם, ומתחזקים לקראת צור עולמות

אלפי זוגות תפליו נתחלקו בערי ישראל, וציצית לרבות
קבלות על שמירת שבת, והירות בשמירת לשונות
הלא בשמיעי זאת, עולות על לבי השתוממות ותמיהות
האם על אמה זו, לא יעשה ה' על שדה קרב פלאות

ובכל בתי כנסיות ובתי מדרשות, קול תפלה וצעקה
בישיבות ובכוללים, קול תורה לא פסקה
שעורי תורה לרב, קבלות פרטיות, חסד וצדקה
על אחינו בני ישראל, הנתונים בשביה ובמצוקה

אבינו שבשמים, הבט נרפא שברון לב ומדכא
חזה תמהו לב, והמצא מזור ותרה לחליה
אמין ברבים כושלות, ותן להם חסד וחנינה
קבץ נדחי עם, שבשבעים עמים מפארה

מלה אביון עד מתי תמלה, ותרה צאן קדושים ברחבי תבל
מלה עולמים, מלא שמך וחסדך, שנקטעו בידי שער וחמיו ישמעאל
מלה עליון, נאה לה לקדש שמך המחלל על ידי עם מעוגל
מלה הפכוד, תמלה ותתנשא על כל, ונרומקה לוחי ישראל

ציון כמה נכספה נפשי, לשלום גבולה ואסיריך
הלא למשמע און, נמאס אכל מחה על כוס עובריך
יום נתן לגיל על השלמת התורה, נהפך לבגוד
דודי חמק עבר, נתפלצנו לקול רגשת אויב בערוך

רגלים שהגבהו בדיצה, בעת הקוף הבימה, נתמוטטו
ידיים שבעו חבקו ספר תורה, פחדו ונכמטו
גלה שיר ורנו מיום זה, כי באו בו צרים וצרו
פה מוגבר בשר השתק, כי בשמחת תורה נפרצו שערנו

הוי על כל שכני הרעים, מורע רובץ אחר השיחים
לא חמלו על עולל, וננון לא חננו ברחמים
הרגו בידו אנשים נשים וטף, במיתות משונות ודרכים אכזריים
אקה אבינו, לנצח אל תשפח, מה שפרעו על עם קדושים

ביום אשר מוסד מאלפי שנים, לשמח בשמחת התורה
ברו בני רשע להפכו, לצרה ואנחה בדם קדושיה
באשמרת הבקר, שעה שבני שרה מגביהים יד לעין לומר שמע ביראה
פרצו בני הגר בצהלת און על ערי ישראל, שחקו על משבתיה

בשנה שלא התריעו בשופרות, נחמנו עלינו גזרות קשות
יום בו עבודת ה' תשרי נגמרה, נהפך לנו ליום לענה מרה
יום נקבע לשוש בדת מסיני נתן, גברה רשע שנאה שמשם נפלה להן
אוי, פנו מקום במגלות צרות, לכלל יום זה עם האחרות

כאלפים שנגרחו על יד האינקוויזיציה, ובגורת תנאו נשמו
וכהנה שנשחטו בפרהוד, ובגורת ת"ח ות"ט נזפר
כמיליונים שנשפכו בשואה האמה, וכרבות בפרעות נפקד
כן תמנה ותספר כל טפת דם יהודי, שנשפכו במרד בגורת תשפ"ד

לבי לבי על חללי בת עמי, בקרית את אשר עשו לבני בארי
מעי נשפכו ואצעקה, אם אשפח האכזרית לנשי כפר עזה
אבוא חדר בחדר לבנות מרה, על אשר שלחו יד בתוך נתיבי העשרה
ענו ורצחו את אנשי ניר עז, הרג ולא חמל את גנות עלומים

אגביה, וכד חם גביה אתהפוך, ואי לא דהוה מקרבא ספינתא הוה טבעינן.

באמת ליעקב להגאון בעל הנתיבות זצ"ל פירש שהיה זה רוח הקדש, שבסוף הימים יקימו ישראל שלטון וישלטו על האומות, וכסבורים שכבר יצאו מעול הגלות, אבל אח"כ יהפכו הגוים כנגדם ר"ל, ואי לא דהוה מקרבא ספינתא דהיינו קץ הימין וימי המשיח הוה טבעינן.

עלה דף הערות בענייני זכר לחורבן

ע"פ ספר אז אמרתי על מסכת בבא בתרא מאת הרה"ג ר' אברהם זלמן פינקל שליט"א, נכתב ע"י הרה"ח ב"ח מרדכי שימאנאוויטש ר"י

רבו פרושין ת"ר, כשחרב הבית בשניה, רבו פרושין בישראל שלא לאכול בשר ושלא בישראל לשתות יין. נטפל להן רבי יהושע, אמר להן וכו', שאין גוזרין גזירה על הצבור אא"כ רוב צבור יכולין לעמוד בה.

אולי יש לבאר, שאע"פ שיש מעלה בפרישות, עיין מסילת ישרים (פי"ג) דליחיד סגולה הוא דבר טוב אף בדבר שאין הציבור יכולים לעמוד, אבל כיון דרבו הפרושין לכן נטפל להם ר' יהושע.

מעשים שנתקנו אלא כך אמרו חכמים, סד אדם את ביתו בסידי ומשייר בו דבר מועט. זכר לחורבן וכמה, אמר רב יוסף אמה על אמה וכו'. עושה אדם כל צרכי סעודה ומשייר דבר מועט וכו'. עושה אשה כל תכשיטיה ומשיירת דבר מועט וכו'.

עיין תורת חיים שהאמה על אמה היא כנגד חרבן הבית, והסעודה כנגד קרבנות, והתכשיטין כנגד בגדי כהונה שנחסרו. ויהי רצון שיחזרו במהרה בימינו, אמן.

חזון לזמנינו זימנא חדא הוה קא אזלינן בספינתא וחזינן הווא כוורא דיתבא ליה חלתא אגביה וקדח אגמא עילויה, סברינן יבשתא היא, וסלקינן ואפינן ובשלינן

שם אמר רבה בר בר חנה אמנא חדא הוה אזלינן בספינתא וחזינן האזי כוורא דיתבא ליה חלתא אגבא וקדחא אגמא עליון וסברינן יבשתא הוא וסלקינן ואפינן ובשלינן וכד חם גביה אתהפוך ואילאו דהוי מקרבא ספינתא הוי טבעינן. ונראה לפרש שראה ברוח הקודש שיהיה קודם זאת משוח שיציה ישראל שחתת ממשלתו על שאר אומות והאומות מכונים על שם כוורא וזה שאמר דיתבא חלתא ודלתא הוא מלשון מולס והיינו שהתחיל כוחו של אומה זו וקדח אגמא עליה והאגמא הוא מלשון הכנעה ושפלות כמזכיר בערוך מלשון הלכוף כאגמון ראשו כלומר שגדלו הכנעה על האומה. סברינן יבשתא כלומר שחשבו שצבר יבשו תקותם. וסלקינן ואפינן ובשלינן. היינו שראה ישראל להצדיח עמם עליהם ולמשול עליהם. וכד חם גביה אתהפוך. כלומר נהפכו ונתחזקו עליהם. ואז לאו דהוי מקרבא ספינתא הוי טבעינן. כלומר שדבר זה יהיה קרוב לגאולה מחמת כשנתהפך ונתכבדו מאוד על ישראל ואילו לא היה קריבא הגאולה הוי טבעינן :

עלה מגילה **Term Limits**

Rav Shimon Szimonowitz, Machon Aleh Zayis

It is the *minhag* to read *Eichah* on the night of *Tishah B'av*. In the times of the Rema, it was common practice to read it from a *chumash* (*Shut Rema* 35), a practice that continues to this day in many *kehillos*, but in Yeshivish circles the *minhag* is to read it from a *klaf*. According to *Maseches Sofrim* (14:3), the *berachah* of “*al mikra megillah*” should be recited. Although there are a number of *kehillos* which do so, in most *kehillos* no *berachah* is recited (see Rema, OC 490:9; *Mishnah Berurah*, ad loc., and 559:2). The Rema (*Shut Rema* *ibid.*) suggests four justifications for this absence. This article will focus on the propriety of the term “*megillah*” vis-à-vis *Eichah*.

Nowhere in the *Talmud Bavli* is *Eichah* referred to as a *megillah*. As a matter of fact, the only *sefer* of *Tanach* which the *Bavli* refers to as such is *Esther* (See *Bava Basra* 14b, *Rashash* *ibid.*, *Sanhedrin* 100a). The other four, commonly-described *megillos* – *Shir HaShirim*, *Rus*, *Koheles*, and *Eichah* – are only referred to in that way by the midrashim (e.g., *Shir HaShirim Rabbah*, *parashah* 1; *Koheles Rabbah*, *parashah* 2; *Yalkut Shimoni*, *Rus*, 601; *ibid.*, *Eichah*, 1000).

Rashi opens his *peirush* to *Eichah* with this formulation: “*Yirmiyah* wrote *Sefer Kinno*s [the title consistently used by *Chazal* for *Eichah*], which was the *megillah* burned by *Yehoyakim*.” Within one sentence *Eichah* is called both a *sefer* and a *megillah*. This should come as no surprise, for in the narrative referenced (*Yirmiyahu* 36), it is repeatedly described as a “*megillas sefer*.” Perhaps, though, there is a reason why Rashi starts with “*sefer*” and then switches to “*megillah*.”

What is the distinction between a *sefer* and a *megillah*?

Technically, the term *megillah* refers to the parchment of the book, while the term *sefer* refers to the words written on it. Yet, since every book before the digital age appeared as a written text, and therefore can be referred to as either a *sefer* or a *megillah*, it needs to be explained when the term *megillah* is employed and when the term *sefer* is preferred.

Perhaps it can be suggested that the term *megillah* is used for an authoritative written work (*nitan lekesivah*) yet to be formally incorporated into the biblical canon (*Kisvei HaKodesh*). A perfect example would be *Megillas Ta'anis*, the first authoritative written text after the closing of *Tanach*, as noted by Rashi in numerous places (e.g., *Shabbos* 13b, s.v. *Megillas Ta'anis*).

Another example of such usage would be the *Chamishah Chumshei Torah* themselves as they developed during the forty years in the *Midbar*. The *Bavli* (*Gittin* 60a) cites an opinion that their various passages were communicated to Moshe, recorded, and publicized one *megillah* at a time (“*megillah megillah nitnah*”),

and were only compiled into a cohesive work by the end of that period. These *megillos* were authoritative works, but not yet *Kisvei HaKodesh*.

With this it can be understood why the *Bavli* calls *Esther* “*Megillas Esther*.” The *Brisker Rov* (*Chiddushei Maran Riz HaLevi al HaRambam, Hilchos Megillah* 2:9) explains, that initially the book of *Esther* achieved halachic distinction as a written text with which to fulfill the mitzvah of its recitation on Purim. When it was later inducted into the biblical canon, it took on the additional distinction of being a *sefer* of the *Kisvei HaKodesh*.

According to the above, during the period that *Esther* was only designated to be used for fulfilling the mitzvah of *krias megillah*, but was not yet canonized, it was a *megillah* – an authoritative written text yet to be recognized as *Kisvei HaKodesh*. Perhaps, once it was already known as *Megillas Esther* due to its initial function, it continued to be called as such even after it achieved full canonical status. Alternatively, according to the *Brisker Rov*, even after becoming part of *Kisvei HaKodesh*, it is still possible to have a format of a *megillah* which can be used for *krias megillah*, yet is not *metamei yadayim* (a characteristic reserved for *Kisvei HaKodesh*). Therefore, *Esther* remained simultaneously a *megillah* in one form and a *sefer* in another form.

A similar explanation can be offered for the development of the term *megillah* vis-à-vis *Shir HaShirim*, *Koheles*, and *Rus*, but that would be beyond the scope of this article. For the purpose of this discussion, it will suffice to explain the term regarding *Megillas Eichah*. As referred to above, Rashi adopts the position of *Chazal* (*Moed Katan* 26a; cf. *Ibn Ezra's* preface to his *peirush* to *Eichah*) that the *megillah* burned by *Yehoyakim* was in fact three chapters of what we know as *Eichah*. When *Yirmiyahu* instructed *Baruch ben Neriah* to record these prophetic lamentations and read them to the nation, there is no doubt that it was an authoritative text which was “*nitan lekesivah*” – but not yet *Kisvei HaKodesh*. At that juncture it was only a *megillah*. Only later, when it was incorporated into *Tanach* did it become a full-fledged *sefer*.

This fits well with the precise wording of Rashi:

רמייהו כתב ספר קינות היא המגילה אשר שרף יהויקים.

In its final form it was a *sefer*, but, initially, when *Yehoyakim* burned it, it was only a *megillah*.

Perhaps the reason why on *Megillas Esther* the *berachah* of *mikra megillah* is universally recited is because, as explained based on the *Brisker Rov's* approach, *Esther* remained a *megillah* even after achieving *Kisvei HaKodesh* status. Regarding the others, even though they were once *megillos*, a term which was still used in midrashim, it is questionable whether that wording is appropriate in the *berachah*. *Maseches Sofrim* does deem the term appropriate, but it is understandably debatable.

